
WHAT WE
LEAVE
UNSEEN

भाग दुसरा

उंबरठा 8

आपण मागे सोडतो ते न दिसणारे

एक प्रश्न असा असतो जो उशिरा येतो.

आपण कल्पना करतो त्यापेक्षा खूप उशिरा.

तरुणपणी आपण आयुष्याला विचारतो की आपण काय मिळवू शकू.

मोठेपणी आपण विचारतो की आपण काय टिकवू शकू.

अनेक वर्षांनंतरच आपण स्वतःला काहीतरी वेगळे विचारू लागतो.

आपण इथे नसू तेव्हा काय उरेल?

हा प्रश्न क्वचितच मोठ्याने विचारला जातो.

कदाचित कारण तो आपल्याला अस्वस्थ करतो.

कदाचित कारण तो आपल्याला वर्तमानाच्या पलीकडे पाहायला भाग पाडतो.

कदाचित कारण स्वतःच्या अनुपस्थितीला सामोरे जायला कोणालाच आवडत नाही.

आणि तरीही तो येतो.

नेहमी.

लवकर किंवा उशिरा तो येतोच.

बराच काळ मला वाटत होते की वारसा ही दिसणारी गोष्ट असते.

एखादे काम.

एखादी कंपनी.

एखादे घर.

एखादे पुस्तक.

एखादा परिणाम.

ज्याच्याकडे बोट दाखवता येईल आणि जे ओळखता येईल असे काहीतरी.

मग काळाने मला एक अधिक खोल सत्य दाखवले.

आपण मागे सोडतो त्या सर्वांत महत्त्वाच्या गोष्टी दिसत नाहीत.

त्या कोणत्याही यादीत दिसत नाहीत.

त्या ताळेबंदात येत नाहीत.

त्या आकडेवारीत जात नाहीत.

आणि तरीही त्या जगत राहतात.

मला अशी माणसे भेटली ज्यांनी कधीच पुस्तक लिहिले नाही आणि ज्यांनी डझनावारी लोकांची आयुष्ये बदलली.

अशी माणसे ज्यांनी कधीच मोठ्या संस्थांचे नेतृत्व केले नाही आणि ज्यांनी संपूर्ण कुटुंबांवर न पुसता येणारी छाप सोडली.

अशी माणसे जी कोणत्याही ज्ञानकोशात दिसणार नाहीत आणि तरीही आपल्या कृतींच्या परिणामांतून अस्तित्वात राहतात.

या शोधाने यशाकडे पाहण्याची माझी पद्धत बदलली.

कारण यशाला दिसणे आवडते.

खरा वारसा मात्र अनेकदा सावलीत काम करतो.

आपल्या आई-वडिलांचा विचार करा.

आपल्या शिक्षकांचा.

फक्त काही महिने भेटलेल्या आणि दशकानुदशके आपल्यावर प्रभाव टाकू शकलेल्या काही माणसांचा.

त्यांच्यापैकी अनेकांना त्यांचा आपल्यावर काय परिणाम झाला याची अजिबात कल्पना नाही.

ते बोलले.

त्यांनी कृती केली.

ते जगले.

आणि काहीतरी उरले.

असे काहीतरी जे आजही चालू आहे.

हा मानवी इतिहासाचा अदृश्य भाग आहे.

सर्वांत मोठा.

सर्वांत कमी सांगितला गेलेला.

सर्वांत सामर्थ्यशाली.

वर्षे जात गेली तसतसे मी माझ्या स्वतःच्या निवडींकडे वेगळ्या नजरेने पाहू लागलो.

मी स्वतःला आता फक्त एवढेच विचारत नव्हतो:

"मी काय उभारत आहे?"

मी स्वतःला विचारत होतो:

"मी पुढे काय देत आहे?"

फरक सूक्ष्म आहे.

पण तो सगळे बदलतो.

उभारणी वर्तमानाशी संबंधित असते.

पुढे देणे भविष्याशी संबंधित असते.

आणि भविष्यात नेहमी अशी माणसे राहतात जी आपण ओळखू शकत नाही.

मुले.

नातवंडे.

वाचक.

मित्र.

अनोळखी माणसे.

अशी माणसे जी एक दिवस आपण मागे सोडलेल्या कशाच्या तरी संपर्कात येतील.

आपण कोण होतो हे त्यांना माहीत नसेल.

सगळे तपशील माहीत नसतील.

पण त्यांच्यापर्यंत एक परिणाम पोहोचेल.

आणि तो परिणाम आपल्या वतीने बोलेल.

माझ्या व्यावसायिक आयुष्यात मी प्रकल्प जन्माला येताना आणि नाहीसे होताना पाहिले.

कंपन्या वाढताना आणि बदलताना.

बाजारपेठा बदलताना.

तंत्रज्ञान कालबाह्य होताना.

कायमचे वाटणारे सगळे काही तात्पुरते ठरले.

सुरुवातीला या वास्तवाने मला अस्वस्थ केले.

मग मला ते मुक्त करणारे वाटू लागले.

कारण त्याने मला जे खरोखर टिकते ते दुसरीकडे शोधायला भाग पाडले.

आणि जे टिकते ते जवळजवळ कधीच आपल्या मालकीच्या गोष्टींशी जुळत नाही.

ते आपण पुढे सोपवतो त्याच्याशी जुळते.

एक वाक्य.

एक तत्त्व.

एक उदाहरण.

एक कृती.

उपस्थितीचा एक प्रकार.

आपण पुढे देतो ते, आपण त्याच्या सोबतीला नसलो तरी, प्रवास करत राहते.

अनेकदा मला इतरांच्या शब्दांत किंवा वागण्यात आता हयात नसलेल्या माणसांचे तुकडे पुन्हा सापडले आहेत.

विचार करण्याची एक पद्धत.

एक संवेदनशीलता.

उपरोधाचा एक प्रकार.

एक धडा.

अशा क्षणी मला एक गोष्ट समजली.

माणसे पूर्णपणे नाहीशी होत नाहीत.

त्यांचा एक भाग जगात फिरत राहतो.

स्मृती म्हणून नव्हे.

प्रभाव म्हणून.

आणि कदाचित हाच टिकून राहण्याचा सर्वांत खरा प्रकार आहे.

वयाबरोबर आपल्या वारशाच्या दिसण्यातला आपला रस हळूहळू कमी होतो.

आपण त्याच्या दर्जाकडे अधिक लक्ष देऊ लागतो.

तो किती मोठा आहे याला महत्त्व नसते.

तो किती खरा आहे याला महत्त्व असते.

प्रामाणिकपणे पुढे दिलेले एक लहानसे सत्य अहंकारातून उभारलेल्या एखाद्या मोठ्या बांधकामापेक्षा जास्त काळ टिकू शकते.

इतिहास अशा उदाहरणांनी भरलेला आहे.

भव्य वास्तू कोसळतात.

तत्त्वे प्रवास करत राहतात.

संरचना बदलतात.

मूल्ये टिकून राहतात.

म्हणूनच आज मी प्रत्येक नात्याला एक प्रकारची पेरणी मानतो.

खरोखर काय उगवेल हे आपल्याला कधीच माहीत नसते.

कोणता शब्द उरेल हे कधीच माहीत नसते.

कोणती कृती लक्षात राहील.

कोणत्या उदाहरणाचे अनुकरण होईल.

आपण फक्त खरेपणाने वागू शकतो.

आणि बाकीचे काळावर सोडू शकतो.

आयुष्याच्या शेवटी, मला वाटते, विजयांची नेमकी संख्या थोड्यांनाच आठवते.

तपशीलवार परिणाम थोड्यांनाच आठवतात.

पदव्या थोड्यांनाच आठवतात.

पण अनेकांना आठवते की त्यांच्याशी कसे वागले गेले.

त्यांचे कसे स्वागत झाले.

त्यांचा कसा आदर केला गेला.

त्यांच्यावर कसे प्रेम केले गेले.

हाच अदृश्य वारसा आहे.

जो छायाचित्रांत दिसत नाही.

जो टाळ्या मिळवत नाही.

जो लक्ष वेधून घेण्याचा प्रयत्न करत नाही.

आणि तरीही तोच भाग सर्वांत जास्त काळ टिकतो.

आज मागे वळून पाहताना मला समजते की आयुष्य फक्त त्याने काय साध्य केले यावरून मोजले जात नाही.

इतरांमध्ये काय जगत राहते यावरूनही ते मोजले जाते.

आपण पुढे दिलेल्या कल्पनांमध्ये.

आपण मदत केलेल्या माणसांमध्ये.

आपण जपलेल्या प्रतिष्ठेमध्ये.

आपण निर्माण केलेल्या विश्वासामध्ये.

आपण जागवलेल्या धैर्यामध्ये.

सगळ्या अदृश्य गोष्टी.

सगळ्या खऱ्या गोष्टी.

कदाचित सगळ्यांत जास्त खऱ्या.

कारण काळ जवळजवळ सगळे काही वाहून नेईल तेव्हा जे दिसत नाही तेच उरेल.

आपण मागे सोडलेले, न दिसणारे.